

Yalın Bir Sanat Eleştirisi: Yapı(t)söküm

Cemali Altuntaş*

Bir sanat eseri veya akımı üzerine yazılan eleştiri metinlerinin okunaklılığı, konuya ilgisi derinlemesine olmayanlar için genellikle düşüktür. Sadece uzmanların zihninde karşılık bulabilen, toplumsal hayatta kullanılmayan kavramların sıklıkla içerildiği uzun ve ağırlı cümleler, vasatı bir sanat ilgisinde ölü ve yabancı bir dilde yazılmış eser okuyormuş hissiyatı uyandırmaktadır. Sanatla ilgili olan kişi elbette konuyla ilgili kavramları öğrenmek, hafızasındaki sanat eseri arşivini büyütmek, eserlere ve eleştirilere yönelik bakışını genişletmekle mükelleftir. Fakat sanat eserlerine karşı tamamen ilgisiz olmak ile bu alanın nitelikli bir ilgilisi olmak arasındaki uçurumu aşmak mevcut sanat eleştirisi metinleriyle pek mümkün olmamaktadır. Karmaşık meseleleri isminin hakkını verircesine yalın ve anlaşılır bir şekilde karşısındakilere aktarma konusunda pek çok insanın son derece başarılı bulunduğu Yalın Alpay, 2020'nin sonunda yeni bir eserin altına imza attı. Destek Yayınları'ndan çıkan "Yapı(t)söküm" isimli bu kitap, sanat ilgisinin karşılaştığı esere yabancı kalma sorununa çözüm sağlayabilecek potansiyele sahip.

Yapı(t)söküm, sistematik olarak hazırlanmış bir sanat eleştirisi kitabı değil, bir derleme. Yalın Alpay'ın resim, heykel, edebiyat, müzik ve sinema üzerine Varlık, Rh Sanat, İstanbul Art News, Ot, Andante, Sabit Fikir, Radikal Kitap, Hürriyet Sanatkitap, Akşam Kitap, Robb Report, Gölge gibi yayınlarda, sanat kitaplarında ve sanatçı kataloglarında yazmış olduğu çeşitli yazıların bir araya getirilmesinden oluşuyor. Giriş kısmında sanata olan bakışını ve yazınsal hayatının sanatla ilgili olan kısmının kronolojik bir hikayesini sunuyor. Kitabın bölümlendirilmesi ise sırasıyla Resim, Heykel, Müzik, Edebiyat, Çizgi Roman, Sinema ve Söyleşiler başlıklarıyla gerçekleştiriliyor.

Yapı(t)söküm'de odakta sadece sanat eserleri yok. Yalın Alpay, her bir sanat eserini bir sanatçının oluşturduğunun, her bir sanatçının da bir insan olduğunun, yani hisleriyle ve muhakeme gücüyle hareket eden bir organizma olduğunun bilincinde olmalı. Zira ilk olarak sanat eserinin ortaya çıkışından önceki olaylara, tarihsel arka plana yeteri kadar değinerek okurun zihninde bağlamı/sahneyi kuruyor, daha sonra da sanat eserini oluşturan kişinin ruh hâline ilişkin bir tasarım sunuyor. Bu yolla okurun sanat eserine nüfuz etmesini, derinlere inmesini sağlıyor. Okur böylece karşısındaki eserin farklı nesnelerin etkileşimleriyle oluşan yeni bir nesne olmaktan öte, kendisi gibi algı sahibi bir canlının hislerinin ve düşüncelerinin dışı vurumu olduğunu, bu ürünün bir duygu taşıması veya patlaması biçiminde ortaya çıktığını idrak ediyor. Sanatçıyla hemhâl olup, onun yalnızca derdini kelimeler yerine başka araçlarla ifade eden biri olduğunu fark ediyor. Doğrusu her bir sanatçı, terimlerini sadece kendisinin tam anlamıyla kavrayabildiği yeni bir dil kuruyor gibidir. Onun bu dilde yazdığı eserleri inceleyenler ise bu dilin kendi öznel kavrayışlarında karşılık düştüğü yeri görmekte, onun üzerine konuşabilmektedir. Kapalı bir kutu olan bu dille muhatap olan herkes kendi yorumunu ortaya koymaktadır. Sanat eseri, duyumsanan somut

* Yıldız Teknik Üniversitesi Harita Mühendisliği Bölümü Araştırma Görevlisi, cemali@yildiz.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9660-6124

bir ürün ile bu yorumların bütünleşmesi sonucunda meydana gelmektedir. Yeni yorumlar ve yeni kavrayışlarla değişen/dönüşen bir yapıt olması nedeniyle sanat eseri orada öylece duran, statik bir şey değildir, dinamiktir. Yalın Alpay da “sanatın kendisini var etmesinde sanat yorumları, sanatçı ve izleyici kadar önemlidir” ifadesiyle bu duruma işaret etmektedir.

Yeni kavramlar öğrenmenin düşünme kapasitesini geliştirdiği su götürmez bir gerçek. Yeni bir sanat eseriyle karşılaşmanın, onu derinlemesine incelemenin, ondaki bakışı ve dili çözmeye çalışmanın da hem düşünme kapasitesinde hem de hayal gücünde benzer bir gelişmeyi meydana getirmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Özellikle belli sanat dallarındaki veya sanat akımlarındaki eserlerin muğlaklığına dayanarak sanatı “belirsiz ve anlaşılmaz bir dünya” olarak tanımlayan kişilerin ellerine alıp okudukları herhangi bir yazınsal eserle, sözelimi bir romanla olan ilişkilerine dönüp bakmaları, kendi şahsi tecrübelerini zihinlerinde tekrar canlandırmaları, sanatın diğer dallarıyla aralarındaki bariyerleri aşmak için en azından çabalamaya başlamalarına yardımcı olabilir. Bir roman okumak, bir film izlemek gibi “hobi” olarak nitelendirilen, pek çok insanın sıklıkla gerçekleştirdiği bu eylemler aslında bir sanat eserini inceleme ve yorumlama faaliyetlerini içermektedir. Elbette her roman, şiir veya film hayatlarımızda olağanüstü değişimler meydana getirmez, fakat her biri bakış açımıza, hislerimize ve düşüncelerimize ufak ufak katkılar sunarak bizi dönüştürür, onunla karşılaşmadan evvelki hâlimizden farklı biri oluruz. Sanatın bu katkısı ve etkisi dikkatimizden kaçmamalı.

Sanat ilgilileriyle sanat eserleri arasındaki “anlaşılmazlık” ön yargısının aşılmasında, Yalın Alpay’ın yeni kitabında derlediği yazılarındaki özgün yorumlarının fayda sağlayacağını düşünüyorum. Bu yorumların okurun yeni eserlere olan bakışlarını da dönüştüreceğine, kendi iç kapasitelerinden yeni diller neşet edeceğine ve bunların sanatsal gelişimi ivmelendireceğine inanıyorum. Yalın Alpay’ın da ifade ettiği gibi, yaratıcısının dahi yabancı kalabileceği yepyeni açılımlar üretmeyi başaran analizler ortaya çıktığında, sanat yapıtının etki alanı da, niteliği de, kavranabilirliği de derinleşecektir.